CEI TIMPUL? TRĂIND ÎN ACUM

Olga Boaghe, st. gr. DP-1411

Universitatea Tehnică a Moldovei

Abstract: *Timpul este unul din conceptele fundamentale ale fizicii și filosofiei, precum și a biologiei și psihologiei. Este o măsură a duratei evenimentelor și are diferite înțelesuri. În fizică, timpul este o dimensiune a naturii și poate fi văzut ca o măsură a schimbării, timpul este un continuu. În filosofie, timpul este definit ca un flux neîntrerupt, ireversibil, care nu poate curge decât într-o singură direcție. Este deci un continuu în care evenimentele se succed de la trecut, prin prezent spre viitor și în cadrul căruia se desfășoară toate procesele din natură.*

Cuvinte Cheie: *timp, conștiință, trecut, prezent, viitor, schizofrenie spirituală, spirit, materie.*

– Şi totuşi, ce crudă este viaţa, spuse un om. Atunci când eşti tânăr, plin de putere şi ai tot timpul din lume, eşti lipsit de înţelepciune, comiţi multe greşeli şi, pur şi simplu, îţi iroseşti forţele şi zilele. În tinereţe, preferi să amâni totul, să aştepţi… Iar, mai târziu, când capeţi ceva înţelepciune, atunci eşti deja bătrân şi timpul tău e pe sfârşite. Nu-ţi rămâne decât să regreţi greşelile comise în tinereţe…

– Te înşeli, spuse înţeleptul. Timpul pentru a trăi şi a fi fericit nu se sfârşeşte niciodată. Nu contează cât timp mai ai, atunci când ştii să găseşti şi să simţi magia fiecărei clipe. Trăieşte acum şi trecerea timpului va fi neputincioasă în faţa ta…

Ne putem întreba nu numai ce există, de ce există ceea ce există, ci și cum există. Momentele timpului – trecutul, prezentul si viitorul – indică așa numita săgeată a timpului: el curge într-un singur sens, ireversibil, dinspre trecut spre viitor.

Timpul este ceva care nu se vede, nu se aude, nu se atinge, este fără gust, fără miros, fără modalitate, dar le determină și schimbă pe toate. Noi percepem numai mulțimea schimbărilor formelor din spațiu, care convențional o calificăm drept evoluție temporală, dar nu distingem timpul însuși. Pierre Janet (1859-1947), neurolog și psiholog francez, afirma că noi nu înțelegem timpul deoarece nu putem face nimic cu el și nu putem să ne *întoarcem* în timp. Filosoful german G. Hegel (1770-1831) explică această situație prin faptul că timpul nici nu se vede, nici nu se percepe vreodată, el se cunoaște prin medieri.

Se pare însă că, făcându-se din timp obiect de cercetare pentru diferite științe speciale, el încetează să mai fie una din cele mai specifice și mai importante probleme ale filosofiei. Dar nu, înainte de a fi obiect de cercetare pentru diferite științe speciale, timpul este și rămâne o problemă prin excelență filosofică.

Noțiunea de timp pornește de la acel moment când omul a descoperit noțiunea existenței unei „naturi exterioare" și independentă de propria făptură. Această descoperire s-a produs în antichitate, în Grecia ioniană, cu șase secole înainte de Christos. La ionieni noțiunea timpului se înfățișa sub o formă rudimentară, care va evolua, treptat, după necesitățile vieții practice. Aceasta a fost ceea ce a condus la primele observații astronomice, la împărțirea timpului în luni, zile, ore și apoi la cunoașterea anului și a calendarului. La primii gânditori ideea de timp este strâns legată de ideea de mișcare (abia mai târziu se va ajunge la distincții între timp și mișcare). La Thales din Milet, considerat și părinte al filosofiei, ideea de timp reiese din concepția sa că lumea este produsul plin de mișcare al unei forțe însuflețite. Fenomenul mișcării în care se citește ideea de timp se identifică cu o lege care guvernează întâmplările și schimbările din natură.

Vorbind despre timpul uman, descriem modul în care timpul apare conștiinței, existenței umane. Timpul uman constituie rezultatul reflexiei raționale și meditației asupra raportului existență – timp – finititudine (omul există odată cu timpul și în timp își va cunoaște sfârșitul, moartea). Oamenii au fost întotdeauna fascinați de ideea revenirii ciclice a tuturor lucrurilor sau de posibilitatea călătoriei în timp. Timpul este intim legat de sentimentalul propriei noastre existențe. Simţim cum noi înşine ne schimbăm şi vedem cum toate care ne inconjoară se nasc, se transformă şi pier. Oricât de durabil ar fi ceva, îşi are totuși limite in timp: fiecare om, casele lor, regimurile politice, piramidele sau alte astfel de construcţii care sunt menite să înfrunte veacurile. Prin această schimbare neîntreruptă, ceea ce va fi devine prezent, iar ceea ce este prezent devine trecut. Stă in firea tuturor să se schimbe şi să piară. Formulând acestă idée, Heraclit din Efes spunea că nu ne putem scufunda de doua ori în același râu, fiindcă între cele două momente râul s-a schimbat și nu mai este identic cu cel din primul moment. La el „timpul curge, nimic nu stă locului; orice

lucru se schimbă, este un continuu mers în sus și-n jos; unele iau viața din moartea altora, altele pier prin viața celorlalte”.

Inițial timpul era definit în funcție de mișcările aștrilor cerești (era matematizat, geometrizat, spațializat, divizat în clipe egale).

La Pytagora și adepții săi (sec. VI î.e.n.), timpul se situează în afara cosmosului, printre celelalte manifestări ale Nelimitatului, pe care cosmosul le „inhalează” și cărora le impune Limita. După ei există un timp nrlimitat, extracosmic și un timp numărabil, cosmic. Pytagora mai spune că „timpul este sfera lumii pentru că totul este în timp și totul se cuprinde în sfera lumii”.

În antichitate, o teorie mai precisă a timpului nu vom găsi decât la Aristotel. Pentru Aristotel (384-322 î.e.n.), timpul este „numărul mișcării privitor la înainte și după (…). Mișcarea este un fel de substrat al timpului, „aspectul numărabil al mișcării”. Timpul nu se va diminua niciodată, deoarece mișcarea nu se va diminua niciodată și fiecare clipă este prin natura sa atât începutul unui viitor, cât și sfârșitul unui trecut”. După Aristotel, timpul exprimă şi succesiunea ireversibilă a momentelor trecut – prezent – viitor. Din cele trei momente doar unul este trăit efectiv, realmente, şi anume prezentul. Ceea ce este real în viitor este faptul de a deveni prezent, iar ceea ce este real în trecut este că el a fost. Sensul trecutului şi viitorului decurge din trăirea prezentului.

Epicur (341-270) considera că noi avem de suportat doar prezentul, căci trecutul şi viitorul sunt păreri, nu realităţi (unul nemaiexistând, iar celălalt neexistând încă).

Sfântul Augustin din Hippona (354-430) mută problematica timpului în sfera conștiinței, a interiorității: timpul nu mai este un corelat al devenirii lumii exterioare, ci un corelat al devenirii interioare. Augustin își propune să răspundă la întrebarea: ce este timpul așa cum apare acesta conștiinței sau sufletului uman? El se întreba: „De fapt ce este timpul? Cine ar putea să explice lucrul acesta simplu și pe scurt? Cine ar putea cuprinde fie și numai în cuget lucrul acesta, pentru a exprima un cuvânt despre el? ” În concepția lui Augustin, dacă vrem să aplicăm grila măsurării timpului la cele trei dimensiuni temporale – trecutul, prezentul si viitorul – atunci doar sufletul este singurul care include aceste dimensiuni sub forma impresiilor pe care le lasă lucrurile ce au fost, sunt și vor fi. Fiecărei dimensiuni temporale îi corespunde, la Augustin, o dimensiune a sufletului: trecutului îi corespunde memoria, prezentului îi corespunde atenția iar viitorului – așteptarea. Astfel devenirea este interiorizată, regăsită numai prin analiza sufletului (conștiinței).

Pentru Augustin, timpul real este numai prezentul. Din cele trei moment ale timpului, doar unul singur ne este dat realmente, unul singur poate fi trăit/experimentat efectiv – prezentul. Nu putem ieși niciodată din această dimensiune a temporalității. Ceea ce este real în viitor este doar faptul că acesta va fi, un alt moment dat, prezent, iar ceea ce este real în trecut este faptul că a fost, pentru o clipă, prezent. Așadar, cele ce sunt, indiferent unde sunt, nu sunt decât prezente. La Augustin nu există decât prezentul din cele trecute, prezentul din cele prezente și prezentul din cele viitoare.

Aceste considerente asupra timpului capătă alte dimensiuni în concepția biologilor și psihologilor. Există un așa numit timp biologic, legat de trăsături fundamentale ale vieții. Astfel ființele vii par a dispune de un simț al timpului care le face capabile să extragă numai „felia” îngustă a prezentului din conținutul spațiu-timp. Spre deosebire de timpul chronologic, curgerea timpului biologic nu pare a fi uniform: ea diferă de la specie la specie și de la individ la individ. Biologii afirmă că fiecare individ măsoară timpul în unități proprii. Momentul present nu este doar un punct de contact între trecut și viitor, ci are o anumită durată, este o cantitate sau o cuantă de timp.

În ceea ce privește timpul psihologic, caracterul său subiectiv este evident. După Henri Bergson (filosof francez, 1859–1941), noi traducem timpul trăit într-o proiecție spațială; localizăm impresiile și sentimentele noastre într-un fel de spațiu determinat, numit timp spațializat sau spațiu-timp. Adevăratul „eu”, însă, trăiește într-un timp veritabil numit „durată pură”, care aparține sufletului și este o dimensiune a libertății umane. În lucrarea „Materie şi memorie” (1896), el sublinia imposibilitatea de a gândi prezentul în măsura în care, atunci când el este gândit, a şi devenit trecut. Soren Kierkegaard, filosof, scriitor și teolog danez din secolul al XIX-lea vorbește de „clipă”, care este o ruptură existențială a timpului datorată străpungerii acestuia de către o decizie liber luată. Existența însăși este țâșnirea libertății responsabile, actul liber al omului. Deși omul acționează în timp, actul său nu există în timp, există acolo doar efectele actului său. Strălucitul fizician, laureat al premiului Nobel (1929), Erwin Schrödinger, în lucrarea sa „Spirit și materie”, scria: „Timpul este stăpânul nostru cel mai sever, cel care, în aparență, restrânge existența fiecăruia dintre noi în niște limite înguste de 70-80 de ani. Este o mare ușurare când ți se îngăduie să nu iei în serios programul acestui stăpân, până atunci inatacabil”.

Propria noastră întelegere a timpului şi a spaţiului a fost conditionată de teoriile de mai târziu ale lui Newton, Descartes, Leibniz care au contribuit esenţial la stabilirea caracteristicii dualiste a culturii occidentale. Această cale a dualismului ne-a adus la o criză de indentitate, un fel de *schizofrenie spirituală*, dându-ne senzaţia că suntem prinşi într-un fel de opoziţii fundamentale. Filosoful roman, Emil Cioran, spunea: „Sensibilitatea faţă de timp pleacă din incapacitatea de a trăi în prezent''.

Astfel, Cine au fost cei care au trăit cu prezentul? Cine au fost cei care fiind în armonie cu fiecare clipă, ne-au lăsat ceva de neprețuit: învăţătura, înţelepciunea lor în mii de opere?

Vom vorbi despre câteva din aceste personalităţi remarcabile, şi anume: William Shakespeare, Mihai Eminescu, Mircea Eliade.

William Shakespeare (1564 -1616) – un dramaturg şi poet englez, considerat cel mai mare scriitor al literaturii de limbă engleză. El este adesea numit poet naţional al Angliei şi „Poet din Avon" („Bard of Avon") sau „Lebăda de pe Avon" ("The Swan of Avon"). Lucrările sale au supravieţuit, incluzând şi unele realizate în colaborare, opera sa fiind alcătuită din aproape 38 de piese de teatru, 154 de sonete, 2 lungi poeme narative, precum şi alte multe poezii. Piesele lui de teatru au fost traduse în aproape fiecare limbă vorbită şi sunt jucate mai des decât cele ale oricărui alt dramaturg. Multe dintre piesele sale au fost montate pe scena teatrului Globe, unul din cele mai populare ale epocii Elisabetane, a cărui deviză era „*Totus mundus agit histrionem*". Ca dramaturg, a scris câteva dintre cele mai puternice tragedii şi numeroase comedii, care ne demonstrează ce fel de personalitate a fost Shakespeare, cum a tratat el problema timpului şi cum a reuşit să fie în alianţă cu vremea.

„Lumea-ntreagă e o scenă
Şi toţi oamenii-s actori
Răsar şi pier, cu rândul, fiecare:
***Mai multe roluri joacă omu-n viaţă*''.**

Versuri din „*Cum vă place''*, traducere de Virgil Teodorescu.

Aceste versuri ne relatează că Shakespeare era preocupat de faptul cum oamenii îşi petrec viaţa, pe ce pun valoare şi cum se comportă în relaţiile cu semenii lor. Acest fragment arătându-ne decepția sa fiindcă, după cum spune el, omul e pregătit pentru orice, doar ca să-şi atingă scopul, de a obţine fericirea, neînţelegând faptul că fericirea e în orice clipă trăită.

Referindu-ne la **Mircea Eliade** (1907–1986) menționăm că el a fost istoric al religiilor, scriitor, filosof şi profesor român la Universitatea din Chicago, din 1957, titular al catedrei de istoria religiilor *Sewell L.Avery* din 1962, naturalizat cetăţean american în 1966, onorat cu titlul de *Distinguished Service Professor*. Autor a 30 de volume ştiinţifice, opere literare şi eseuri filosofice traduse în 18 limbi şi a circa 1200 de articole şi recenzii cu o tematică extrem de variată, foarte bine documentate. Opera completă a lui Mircea Eliade ar ocupa peste 80 de volume, fără a lua în calcul jurnalele sale intime şi manuscrisele inedite.

Perceperea fiecărui moment la Mircea Eliade este legat de dragoste. Născut în 13 martie 1907, la Bucuresti, Mircea Eliade a întâlnit-o pe Maitreyi Devi în India, când el avea 23 de ani şi ea doar 16. Povestea lor de dragoste s-a sfârşit brusc, cei doi tineri fiind despartiţi de familia fetei.

El ortodox, ea hindusă. Prea mult pentru părinţii fetei şi pentru o societate marcată de prejudecăţi. În 18 septembrie 1930, Eliade a fost obligat să nu o mai vadă pe Maitreyi. „Sufeream cumplit. Sufeream cu atât mai mult cu cât intelegeam ca, o dată cu Maitreyi, pierdusem India întreagă", a povestit Mircea Eliade în jurnalul sau, conform ziarului „*Adevarul*". Ca rod al acestei triste poveşti de dragoste au apărut romanele „Maitreyi'', publicat de Mircea Eliade în 1933 şi „Dragostea nu moare'' publicat de Maitreyi Devi in 1974. În timp ce lucra la cartea sa, Maitreyi l-a întâlnit pe Eliade la Chicago, revederea surpriză fiind pusă la cale de un apropiat. „Maitreyi Devi radia. La fel, si Eliade. Nu știu ce gândeau, dar cred ca amândoi erau fericiti (...)" Astfel, această poveste veridică de dragoste, care s-a transformat într-un roman minunat, ne și arată că Mircea Eliade **a trăit în acum**, a trăit cu toată fiinţa sa acea istorie amoroasă, acele clipe care i-au pecetluit sufletul şi mintea pentru totdeauna. Nu s-a lăsat strivit de dor şi cucerit de trecut, ci a armonizat fiecare clipă trăită, dovadă fiind operele scrise de el.

Vorbind despre **Mihai Eminescu**, atunci marele poet spunea astfel despre problema timpului „… in fapt lumea-i visul sufletului nostru. Nu există nici timp, nici spaţiu, ele sunt numai în sufletul nostru. Nu e adevărat că există un trecut, consecutivitatea e în cugetarea noastră, cauzele fenomenelor, consecutive pentru noi, aceleaşi întotdeauna, există şi lucrează simultan''.

Eminescu îşi merită pe deplin numele de cel mai mare poet român și unul din cei mai mari poeți ai lumii, deoarece el atinge, prin opera sa, teme fundamentale ale omenirii. Supratema lui Eminescu, cea care apare în aproximativ toate creaţiile lui, este tema timpului. Această temă apare atât în poezia eminesciană, cât şi în proza acestuia sub diferite imagini. Poetul se inspiră din ideile lui Schopenhauer care prezenta timpul ca un **prezent etern, trecutul și viitorul fiind posibile doar prin prisma prezentului**.

Astfel, vorbind despre timp, clipe, atunci câţi dintre noi apreciază viaţa pe care o au la moment şi savurează clipele actuale? Câţi adolescenţi se bucură de faptul că încă trăiesc cu părinţii, că împărtăşesc cu ei aceeaşi masă, aceleaşi bucurii – puţini, deoarece toţi tindem să fim independenţi, sa fim mari, personalităţi importante, nedând valoare zilei actuale. Ce înseamnă de fapt **A trăi în acum**? Înseamnă a nu ne inhiba în complexurile noastre, în probleme mărunte, ci doar a trăi, a citi o carte, a zâmbi cu prietenii, a fi oameni demni. În divesre telenovele vizionate, cărţi lecturate ne întâlnim cu problema aprecierii clipei, care ar trebui luate în vedere, fiindcă totul trece, şi se spune că „Însăşi Dumnezeu nu pedepseşte cu bâta, ci cu timpul''.

Bibliografie:

1. David Ross. *Aristotel*, Editura Hummanitas, București, 1998
2. Augustin. *Confesiuni*, Editura Hummanitas, București, 1998
3. Francis E. Peters. *Termenii filosofiei grecești*, Editura Hummanitas, București, 1997
4. Timpul. Disponibil pe: http://www.scribd.com
5. Timpul și spațiul. Disponibil pe: http://www.scientia.ro
6. Soren Kierkegaard, *Sau-sau. Un fragment de viață.* Opere, II /1, București, Editura Humanitas, 2008; Opere, II /2, București, Editura Humanitas, 2009
7. Erwin Schrödinger – *Ce este viața și Spirit și materie*, Editura Politică, 1980
8. Henri Bergson „*Materie şi memorie*". Editura Hummanitas, București, 1997